

FOLKLORE I ETOLOGIA DE LA VALL DE TOST (URGELLET)

Els Goigs dels Patrons locals

Presentació.— Continuem l'inventari folklòric de la Vall de Tost (1). Cal dir uns mots inicials per seguir folklòricament l'hagiografia patronímica del lloc, per mitjà de la branca poètico-religioso-popular dels goigs, a la qual dediquem avui l'espai, sense fer estudi complet del fons, de la forma i de les relacions múltiples.

El castellà de Tost, Arnau Mir, va fer cèlebre el seu nom i el del lloc de la vall, per les seves gestes i la seva actitud —segons aclareixen els historiadors, d'acord i no pas enfront dels comtes d'Urgell— en la Reconquesta (2). El seu castell era al cim d'una roca alterosa, gairebé tallada a pic, al caire del precipici. L'espai de l'actual rectoria de Tost pertanyia ja al recinte del castell. En fer testament (1071), Arnau deixa el castell a la seva filla Valença i al seu nét Arnau. «En dit castell hi havia una església dedicada a Sant Jaume, y en lo poble hi devia haver la de Sant Martí, a la qual confirmà tot lo que li havia donat» (3).

L'església de Sant Jaume és en ruïnes, com tot el castell; la primitiva parroquial, dedicada a Sant Martí, és posterior a la capella del castell, i segles més tard fou reedificada. Conta el poble que la muntanya del Montsec és pelada i sense bosc perquè, per fer (o per refer) la parroquial, van tallar gairebé tots els arbres i se'ls van vendre.

En la parròquia de Tost, demés del seu temple i de les runes d'una capella en un castell o casal enderrocant de Torà que hom troba a les «Mures del Canonge», hi ha els de Castellà, Muntant, Els Hostalets, Torà i Selvanyà, ultra les ermites de Sant Genís, Sant Germà, etc. En aquesta darrera, cada any hom hi celebra un aplec tradicional de gent de tota la vall i de fora d'ella.

En la història parroquial de Tost i en l'etològica i de folklore pietós, és interessant el recull i la sinopsi (inventari i visió de conjunt) dels goigs que el poble canta a lloança dels Sants patrons titulars i dels de les ermites respectives. De més interès i utilitat encara, perquè n'hi ha que no són impresos, i també per l'evolució o canvi, en el text, d'alguns d'ells. L'exposició monogràfica és, així, breu aportació impresa al «corpus», ric i considerable, dels goigs a Catalunya.

La transcripció dels goigs és literal, com a document, sense modificar el lèxic, la morfologia ni l'ortografia.

Parroquial de Tost i ermites

El patró de Tost és Sant Martí, bisbe, i el co-patró, Sant Ponç. La festa major principal la celebren l'onze de novembre (Sant Martí), i la secundària, tan o més an-

(1) Començament: AUSA, n.º 14, pàgs. 182-185. També en el n.º 5, pàgs. 229-231 «Els Manarons».

(2) Vide: *Arnau Mir de Tost*. Pere Sanahuja. «Revista Catalunya», núms. 19 (gener, 1926), 30 (desembre, id.) i 55 (maig juny, 1929).

(3) Ceferi Rocafort. *Tost*. «Geogr. Graf. de Catalunya»: Província de Lleida. Pàgs. 552-553.

mada que la primera, l'onze de maig (Sant Ponç). En l'etologia de la Vall de Tost estudiarem el costumari local d'aqueixes festes.

1. *Goigs del patró Sant Martí*.—Original manuscrit. Còpia, segurament, d'un model o exemplar més antic. Paper enganxat a una fusta. Hom nota la mà, ortogràficament inhàbil, del copista: *Bos* (per Vós); *mants* (mans); *acistiren* (assistiren); *yagués* (hi hagués); *convercio, promiclonibus, inteicetione, onrat*; etc. — Copiats: 7-XII-1927.

El dia de Sant Martí els canten, o els cantaven, al cor de l'església, a l'ofici, amb acompanyament d'orquestra. La música és vibrant, ensem solemne i alegre, i té aire o compàs de vals.

Consten d'entrada, 13 posades i tornada.

GOIGS DEL GLORIOS SAN MARTI BISBE Y CONFESSOR

Puig es vostra Santedat
Exemplar de perfeccio
Martí Bisbe de Turó
Siau de tots advocat.

De Pares Gentils nasquereu
En Sabaria de Ungria
Foreu criat en Pavia
Y honors militars tingueru.
Ja era tal vostra Oració
Que erau Monge sent Soldat.
Martí, &c.

La capa que dividireu
Per cobrir á un dispullat
Donant á ell sols la mitat
A Christo també vistireu
Do de tanta estimació
Que ab ell Christo se ha onrat
Martí, &c.

En mants de saltejadors
Caiguereu vos maltractaren
Y alguns lograren
Lo fruit de vostre fabór
També haveu la converció
De vostra Mare alcansat,
Martí, &c.

Vehen en Vos tan esperit
Una vida angelical
Ab contento universal
Bisbe foreu elegit
Vos de tan santa Elecció
Sols quedau desconsolat
Martí, &c.

En vostre Bisbat plantareu
Jardins de flagrants virtuts
Y forman sens instituts
Los vicis desarraigareu
Norma sou de perfecció
Y de Deu un fiel trasllat.
Martí, &c.

Fereu guerra al Eretgia
Falsos errors degollán
Y sos temples derriban
Postrareu la idolatria
Sola vostra oració
Molts idòls ha arruinat
Martí, &c.

Al cos publicareu guerra
Fent la mes cruel abstinencia
Y rigor de penitencia
Dormint en cilici en terra
De Monge y Bisbe la unió
En tal vida se admirat
Martí, &c.

En vida tan pura y Santa
Tots los mals vos aborrien
Los dimonis vos temian
Y lo infern de Vos se espanta
Logra bostra protecció
Qualsevol endemoniat
Martí, &c.

Del pròxim fou tan lo zel
 Que si yagués necessitat
 Viuriau atribulat
 Per ell sens anar al Cel
 Causa molta admiració
 Tal fervor i santedat
 Martí, &c.

Foren Vostres merits tants
 Que del ermos Cèl baixaban
 Y frequents bos visitaban
 Jesuchrist y altres Sants
 Teniu la conversació
 Dels morts que han resucitat
 Martí, &c.

Estan cerca de espirar
 Abs celestials melodias
 Dels Angels las Gerarquias
 Bos vingueren a alegrar

Dexan del cos la presó
 Lo cel fa festivitiat
 Martí, &c.

Tans Monastirs bos fundareu
 Que quan bostra mort ohiren
 Al san enterro Acistiren
 Dos mil Monges que ensenyareu
 Amb moltissima rahó
 Fundador de ells sou nombrat
 Martí, &c.

Ja que tan zelós mirau
 Lo be y salut de tots,
 A aquest terme de Tost
 Com protector amparau
 Pues bos veneram Patró
 Ab tanta fidelitat
 Martí, &c.

Del Sacerdotal estat
 Y de Bisbe sou blasó
 Martí Bisbe de Turo
 Siau de tots advocat.

V. *Ora pro nobis Sancte Martine.*

R. *Ut digni efficiamur promissionibus Christi.*

ORACIÓ — *Deus qui conspicias quia ex nulla nostra virtute substistimus : concede propicius ut intercessione beati Martini confessoris tui atque Pontificis contra omnia adversa maniamur. Per Domit um, &c.*

Comparança: Parròquia de Bescaran

Paral·lelismes i diferències dels precedents amb els goigs del mateix Sant Martí, bisbe, cantats a la parròquia de Bescaran (també, com Tost, del bisbat de La Seu d'Urgell).

Impresos. Exemplar, present de Mossèn Jacint Palmitjavila, de Canillo d'Andorra, rector de Bescaran i, després, de Tost. Recopiats: 11-XI-1931. Gravats en boix del sant bisbe: mitra, corona, una creu al pit, capa, estola, crossa o bàcul, etc. Ermita al fons, núvols. Dos florers, un a cada costat (boixos). Peu d'impremta: Sant Gervasi; Imp. de Torras, carrer de Sant Eusebi, 6; 1880.

Consten d'entrada, 7 estrofes i tornada.

GOIGS DEL GLORIOS SANT MARTÍ BISBE, PATRO DE BESCARAN

Puig gosau de tanta gloria
 Y de Deu sou tan amat:
 Teniunos sempre memoria
 Martí Benaventurat.

Als deu anys de vostra edat
A vostres Pares deixareu
Y de Deu tot inflammat
A la Iglesia vos ne anareu,
Puig foreu tan gran Prelat
Y esteu ara en la gloria:
Teniunos sempre, &c.

Antes que fosseu Christiá,
Mogut del Sant Esperit,
Donareu de Caritat
Al pobre de Jesu-Christ
De la capa la mitat,
Alcansant del mon victoria:
Teniunos sempre, &c.

Despues de ser batejat
Renunciareu la milicia,
Per estar més apartat
Del mon y de la codicia;
En tot foreu senyalat
Alcansant sempre victoria:
Teniunos sempre, &c.

Per vostra gran santedat
Virtut y perfecció
Vos elegiren Prelat
De la Iglesia de Turó,

En oració inflammat
Foreu com diu vostra història:
Teniunos sempre, &c.

A tots exemple donareu
De vostra gran devoció,
Y en Turó també fundáreu
Una santa Religió,
Vivint en Comunitat
Contemplant l'eterna gloria:
Teniunos sempre, &c.

Despues de haber governat
Vostra Iglesia santament,
Ple de tota santedat
Partireu aplegament
De esta vida acompanyat
Dels cortesans de la glòria:
Teniunos sempre, &c.

A malalts, coixos, contrets
Vos salut los alcansareu,
Y ab Deu podeu Vos tant
Que a tres morts ressucitareu;
Per vostra gran caritat
Pregau al Rey de la gloria:
Teniunos sempre, &c.

Guardaunos de tot pecat
Y feu que alcansam victoria:
Y ens tingau sempre en memoria
Martí benaventurat.

v. *Justum deduxit Dominus per vias rectas.*

R. *Et ostendit illi regnum Dei.*

OREMUS [Com els de Tost].

2. *Golgs del co-patró Sant Ponç.*— Manuscrits (segle XVIII?). Existents, enganxats sobre fusta, en la parroquial de Tost (abans del 1930). Copiats, directament i literal: 7-XII-1927.

Consten d'entrada, tornada i 8 estrofes.

Diu la tradició pietosa del poble de Tost que els d'El Pla de Sant Tirs (parròquia i municipi lindant amb Tost a tramuntana) volien quedar-se Sant Ponç, però la imatge no s'hi volgué quedar mai, i sempre que intentaven apropiar-se-la, se'n tornava cap a Tost. La veu popular conta que la imatge fou trobada en terme de Tost, prop del d'El Pla.

Es més que probable, segur, que l'anònim autor d'aquests goigs era nadiu de l'Urgellet. Una prova la dóna l'ús del pronom «*mos* remèdiau», en lloc de «*nos* o *ens*» d'altres comarques.

Entre els castellanismes, surten mots que es van perdent, com «*brou* de xinxa» (curiosa tradició!). *Caldo* ha substituït a *brou*, que ací es conserva popular només en «*brou de pa*».

GOIGS DEL GLORIÓS SANT PONS BISBE I MARTIR

Martir sou molt gloriós
Sant Pons Bisbe consagrat:
r. Guardaunos de tot mal, Vos,
De trencadura y pecat.

La Divina Omnipotencia
Volgué que en aquest mon
Predicasseu la Lley nova
De Jesucrist á tothom:
A molts convertireu Vos
De usuras y maldats,
r. Guardaunos...

Allí al foch molt cruel
Foreu Vos martirisat;
Y mans com altre Abel
De Deu foreu conegrat:
Brou de chinha us han donat
Ab altres cuques mesclat.
r. Guardaunos...

Imperant en la gran Fransa
Aquells dos Emperadors,
Martino y Valeriano,
De Cristo perseguïdors;
A ells convertireu Vos
Per la Divina Bondat:
r. Guardaunos...

Benignament lo prengueren
Imitant al Redemptor;
Sempre en lo cor tingueren
Lo bon Jesús Salvador;
Predicant ab gran fervor
La Divina veritat.
r. Guardaunos...

Vostra Caritat mostrau
Ab los pobres del Senyor,
Exemple dels cristians,
Als que us demanan favor:
Ab predicació y doctrina
A tothom habeu guiat.
r. Guardaunos...

Per lliurar de trencadura
Vos tenim per advocat,
Y també per altres mals
Que son de dolor pesat:
Puig per la santedat vostra
Metge de Deu sou cridat.
r. Guardaunos...

Als devots que á Vos reclaman
De tot mal als deslliurau;
Per la terra, si us demanan
Pluja, també li alcansau
Sempre mos remediau
En afans y necessitats.
r. Guardaunos...

En vostra humil Capella
Vos contempla venerat
La parroquia, vall de Tost,
Prenentvos per advocat:
Sempre que us ha reclamat,
Vos la habeu remediat.
r. Guardaunos...

v. *Justus ut palma florebit.*

R. *Sicut Cedrus Libani multiplicabitur.*

OREMUS

Deus, qui nos Beati Pontii Martiris tui atque Pontificis annua festivitate laetificas: concede, propitius, ut cujus natalitia collamus, de ejusdem etiam protectione gaudeamus. Per Dom.

3. *Goigs de Sant Germà*.—Els habitants de Tost i de la vall pronuncien Sant *Germé*, influència del francès *Germain*, pel veïnatge, per la ruta lingüístico-hagiogràfica, etc. (Sant Germà era francès, i fou bisbe de París).

La capella de Sant Germà és situada a mitja muntanya, a l'esquerra del riu de Tost, vora el camí de Tost i Castellà a Muntant. Muntant és terme de Tost, però ja forma part física de la vall de La Vança. L'ermita té una porxada lateral, per a soplug o refugi dels que van a l'*aplec* anyal. Es voltada d'esplèndides boixeres, com remembra la darrera posada dels goigs. La festa de Sant Germà, és el dia 26 de maig.

Aquests goigs són impresos. Hi ha dos tipus: 1) Gravat segle XIX, no en boix. Sant Germà o gravat de Sant Martí, bisbe, car figura amb bàcul, però sense palma de martiri. Corona blanca; cel boirós o un xic fosc. Capella a l'esquerra. 2) Gravat també modern, relativament. Sant Germà. Indumentària episcopal. A la mà dreta, la palma martirial; el bàcul a l'esquerra. Corona de puntets. Núvols. Capelleta llunyana, a la dreta. En ambdós tipus, sanefes i ornaments moderns. Peu d'impremta: Tipografia Catòlica, Pi, 5, Barcelona. - 1914.

Vuit estrofes, amb entrada i tornada. Remarcar l'intent d'introducció de l'ortografia moderna, superficialment coneguda.

GOIGS EN HONOR DEL GLORIÓS BISBE I MÀRTIR SANT GERMÀ
PARRÒQUIA DE TOST

Puig foreu de gran favor
I amb los pobres piadós:
Sant Germà, molt gloriós,
Protegiu nos amb amor.

De llinatge distingit,
Pobre i despreciat nasquereu,
I avans que la llum vejereu,
Vostra mare os ha aborrit;
Casi de la mort eixit
Per lo celestial valor, etc.

Quinze anys habéu empleat
En dejunis i oracions,
Refrenant les passions,
Vivint en la soletat;
No vos ha mai espantat
De pluja i neus lo rigor, etc.

Per la vostra gran prudència
Abat foreu elegit,
Llavors ple de divi esperit,
Seguireu, fent penitència;
l' Senyor de gran clemència
Inflamà lo, vostre cor, etc.

Del sant dó de professia
I miracles sou dotat;
I per vostra caritat
Que xerciau cada dia
Vostre convent vos tenia
Sant respecte i gran amor, etc.

Digne de la confiança,
Bisbe foreu de París,
Sens que als protectors oís
Lo Monarca, Rei de Fransa:
No fou vana sa esperança
En donar-vos tal honor, etc.

Miracles habéu obrat,
Curant moltes malalties;
I per so sou tots els dies
De molta gent reclamat:
De mal de cap advocat,
I segur consolador, etc.

De molta gent visitat,	Los boixos molt singulars,
Sou de Tost en la montanya,	que volteijan la capella
Que tan gran tresor entranya	Mostran a imatge vella
Pel noble i necessitat;	Vostres virtuts exemplars:
Ont los habéu alcansat	D'eixa vida en los pesars
Sempre consols i favor, etc.	Consoléu lo nostre cor, etc.

Tenint-vos per Protector
Tost se té per molt ditxós:
Sant Germà, molt gloriós,
Protegiu-nos amb amor.

v. *Amavit eum Dominus et ornavit eum.*

R. *Stolam gloriae induit eum.*

O R E M U S

Intercessio nos, quaesumus Domine, Beati Germani Abbatís commendat: ut quod nostris meritis non valeamus, ejus patrocinio assequamur. Per Christum Dominum nostrum. Amen.

Fins ací els goigs recollits o inventariats, referents al centre parroquial de Tost. Manquen els de les «Vicaries» de la mateixa parròquia. L'epígraf II, si a Déu plau, reproduirà els goigs manuscrits de Sant Genís, *comedian* (Torà de Tost); el III, els de Sant Esteve i els de Sant Pere Màrtir, patrons venerats a Selvanjà. I s'haurà de completar el recull amb els de Castellà, Els Hostalets, Muntant i el de parròquies veïnes, com La Bastida d'Ortons, que celebra un aplec de fama a l'ermita de la Mare de Déu de Segars: muntanyenca flor del «Jardí de Maria» a l'*Urgellet*, o Alt Urgell com solen dir-ne els geògrafs, sense seguir la veu del poble.

MIQUEL BOSCH I JOVER.